

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 18. septembra 1878.

O b s e g: Pašne pravice na planinah in pa gozdna postava. — O vcenitvi zemljišč zaradi uravnave zemljiškega davka na Kranjskem avgusta meseca. — Gospodarske novice. — Občni zbor učiteljev Kranjskih ljudskih šol. — Jezikoslovni razgovor. — Popotne črtice. — Razložki narodov jutrovih in večernih dežel. (Konec.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Pašne pravice na planinah in pa gozdna postava.

Spisal Ad. Baumgartner v Gradcu. *)

Gozdna postava od 3. decembra 1852. leta se ima nadomestiti z drugo postavo, katere načrt je že davno predložen Dunajskemu državnemu zboru. Stara postava od 1852. leta je nehoté planinsko gospodarstvo skoro popolnem v nič dejala, ker je več gospodarjev prisiljeno bilo, zavoljo prikrajšanih pašnih pravic popustiti ondi svoje posestvo ali ga prodati. Iz planinskih gospodarstev je postal gozd in živinoreja se je na škodo vsem skrčiti morala.

Pač ni nobenega dokaza treba, da blagostanje planinarjev in zmožnost davke plačevati je v prvi vrsti odvisna od živinoreje, in še le v drugi vrsti od gozdarstva. Vsaj tudi v obče ni potreba nobenega dokazovanja, da pridelki živeža so za človeštvo veliko važnejši, kakor pa pridelovanje lesa. Les se dá po železu in premogu nadomestiti, živež za človeštvo pa ne. Svet, na katerem se dobivajo kmetijski pridelki, daje posestniku več dohodke, človeštvu veliko potrebnije in koristnejše pridelke, državi pa donaja več davke kakor svet odločen za rejo lesa.

Res je, da gozdi uravnavaajo vlago in toploto deželam, al zategadel ne smemo prenapete hvale peti gozdom, in to tem manj, ker ravno tisti, kateri se zmirom in zmirom poganjajo za ohranitev gozdov, jih najbolj sami pokončujejo s tem, da snujejo družbe, katerih namen je velika kupčija z lesom. Gozdi bodo zmirom ostali zato, ker bregovi hribov v planinskih deželah večidel nobenega družega gospodarstva ne pripuščajo, kakor da les na njih raste.

Med tem ko je na zgornjem Štajarskem 54 odstotkov zemlje gozd, ima Švajca le 17 odstotkov gozda, ki se vendar tudi mora prištevati planinskim deželam, pa vendar ima v kljub temu ona več vlage (mokrote) kakor gornje Štajarsko.

Švajcarji pa ne lovijo jalovih novosti in njim na ljubo ne popuščajo, kar je dobrega starega. Zato pa

*) Ta članek se nahaja v mnogih kmetijskih časnikih; priobčili smo ga tudi mi s željo: naj ga beró naši Bohinjci, pa tudi Kranjsko obrtniško društvo (krainische Industriege-sellschaft).
Vred.

ne pride Švajcarjem tudi nikoli na misel, da bi svet, ki je ugoden kmetijskim pridelkom, na pr., senožetim, njivam ali pašnikom, preminjevali v gozde.

V Švajci so spoznali, da živinoreja največ dohodkov donaja gospodarjem. V naših deželah pa so leta 1852., ko so snovali gozdno postavo, živinorejo skoro popolnoma prezrli, kajti drugače bi se ne bilo moglo zgoditi, da bi bili stvarili paragrafe, ki starodavne in častitljive pašne pravice uničujejo in povod dajejo brezštevilmim pritožbam.

Med te paragrafe se šteje posebno §. 10.

Ker se je posestnikom s servitutnimi dolžnostmi obložene zemlje na prosto voljo dalo, koliko te zemlje hočejo v prepoved djati in da pri visokih gozdih ta prepoved smenaj manj šesti del zemlje obseči, zato so taki posestniki ne gledé na stare pašne pravice kar največ mogoče gozda v prepoved djali, zato, da so pašne pravice prav zelo okrajšali.

V pogodbah, ki so narejene za uravnavo pašnih pravic, je število živine, katero smejo upravičenci v tak gozd gnati, natanko določena, ravno tako pa tudi to, koliko lesa za kurjavo in stavbe morajo dobivati iz gozda. Po takem se more misliti, da upravičenci smejo toliko živine v gozd na pašo gnati, kolikor je je določeno v imenovanih uravnavnih pogodbah (Regulierungs-vergleich). Da pa se to ne godi in da upravičenci ne morejo s pritožbami na noge stopiti, za to skrbi §. 1. uravnavnih pogojev, ki se glasí tako-le: „Ker gre v servitutnem gozdu le za čisto pašo, zato se sme na-njo le toliko živine gnati, kolikor je ondi hrane dobiva, in upravičenec mora zadovoljen biti, da za čas primanjkeve paše primerno manj živine v tak gozd na pašo žene.“

Zdrava pamet dá človeku, da, če je posestnik servitutnega gozda po uravnavnih pogodbah zavezan, v gozd določeno število živine puščati, mora tudi on po primernem gospodarstvu za to skrbeti, da ta živina v gozdu hrane dobiva.

Tako pa ne sodijo oni posestniki zmirom; kajti v več krajih so 3 petinke gozda v prepoved (Schonung) dejane; ni jim mar zato, da grozno škodo trpi upravičenec. In tožbe upravičencev pri sodnijah ostale so gledé na uravnavne pogodbe brez vspeha.

Dali so nekatere kraje v prepoved tako, da ni mogoče živino tje na pašo gnati, pa vendar s to prepovedjo niso ravnali proti §. 5, priloga D., gozdne po-

stave; tega §. 5. se posestniki servitutnih gozdov trdo kakor smola držé — se ve na svojo lastno korist.

Po §. 10. imajo posestniki servitutnih gozdov in pa kmetje, ki imajo pravico živino na pašo goniti, dolžnost ograje napraviti, da živina ne pride v prepovedane kraje. To pa posestniki malokdaj storijo in le takrat, če tudi sami svojo živino na pašo gonijo.

Po §. 9. gozdne postave more vpravičenec zahtevati, da posestnik servitutnega gozda naredí gospodarski načrt (Wirtschaftsplan), iz katerega je razvidno, kateri kraji gozda so v prepoved djani. Ker v postavi ni odločeno, kdo nosi stroške za napravo tacega gospodarskega načrta, posestniki ne narejajo gospodarskih načrtov, če tudi jih upravičenci zahtevajo. K večjemu naznanijo županu prepovedane kraje, katerih upravičenci večidel še ne zvedó ne, posestnik servitutnega gozda jih pa potem zgrabi, če živina prestopi mejo prepovedanih krajev, in jim po §. 5., doklada D., naloží globo (denarno kazen).

Ta kazen je včasih večja, kakor vrednost za pašo prepovedanega svetá. §. 9., doklada D., gozdne postave je premilostljiv, da bi ga posestniki servitutnih gozdov porajtali.

Misliti bi se smelo, da pri takih škodah ima §. 1324 državljanskega zakonika veljavo, a to ni tako.

Upati se sme, da bo državni zbor za to skrbel, da se v novi gozdni postavi odstranijo vsi taki paragrafi, ki služijo le na korist posestnikom servitutnih gozdov.

Edina pomoč za vselej je, da planinske pašne in gozdne pravice odkupijo upravičenci in v svojo last dobijo proti pravičnemu odškodovanju v denarju na postavni poti.

Upati je pa tudi, da deželni zbori bodo pri narejevanju deželnih gozdnih postav na starodavne pravice planinarjev se ozirali, da se potem živinoreja zopet na bolje obrniti more.

Predno pa državni zbor in deželni zbori stvarijo take postave, je potreba, da se §. 5. gozdne postave od leta 1852., doklada D., kakor tudi §. 1. v ravnavnih pogojev (Regulierungsbedingungen) ob veljavo de-nejo, — §§. 9. in 10. pa stopita v polno veljavo.

O vcenitvi zemljišč zarad uravnave zemljiškega davka na Kranjskem meseca avgusta.

Meseca avgusta se je dognala vcenitev na Kranjskem:

1. V zadevah poljedelstva.

V cenitvenem okraju Črnomeljskem 11.565, v Kočevskem 10.873, v Logaškem 10.842, v Krškem 10.641, v Postojnskem 9409, v Novomeškem 6764, v Kamniškem 6213, v Kranjskem 5790, v Litijskem 5783, v Ljubljansko-okoliškem 5652, v Radoliškem 3976 parcel, skup v 59 občinah z 87.508 parcelami.

2. V zadevah gozdov.

V cenitvenem okraju Litijskem 3394, v Krškem 2602, v Črnomeljskem 2277, v Novomeškem 1318, v Kranjskem 1305, v Ljubljansko-okoliškem 1013, v Kočevskem 748, v Radoliškem 570, v Logaškem 377, v Postojnskem 96 parcel, skupaj v 81 občinah s 13.700 parcelami.

* *Postavo za varstvo ptičic pevalic* pripravljajo tudi na Hrvaškem. Načrt te postave izdeluje gospodarsko društvo, da pride v obravnavo deželnemu zboru. Tako postavo imamo že v vseh cislajtanskih deželah; da bi se tudi povsod strogo izpeljevala!

* *Jeklene krtače za drevesa*, s katerimi se z debla in vej dreves otrebi trohljiva skorja, mah itd., priporoča sl. dr. Lukas po lastnih svojih skušnjah. Te jeklene krtače je iznajdel Ernest Petzold mlajši v Kamenicah (Chemnitz) na Saksonskem; trojne sorte so: ene za mlajša drevesa, druge za stara, tretje pa take, da se nataknejo na drog. Ž njimi — kakor dr. Lukas trdi — se debla in veje očedijo veliko bolje in hitreje, kakor z navadnimi strguljami. Dobivajo se pa te krtače pri gori imenovanem iznajdeniku po 1 gld. 50 kr. in po 2 gold.

Šolske stvari.

Občni zbor učiteljev Kranjskih ljudskih šol.

Povedali smo že v zadnjem našem listu, koliko učiteljev se je snidilo v ta zbor, ki se sklicuje na vsake tri leta, in da je koj prvi dan prof. Linhart dal s svojo nemščino povod k živahni borbi. No, da ta gospod živi in mrje za edinozveličavno nemščino „pro usu proprio“, ne čudimo se temu, čudimo se pa, kako da umni didaktiki more tako silno v obraz bít!

Oglejmo si zdaj še zadnji dan učiteljskega zborovanja. Grand-nemčurski Višnjagorski učitelj Škrbinec ilustriral je zadnjo sejo z glasovitim predlogom: Naj se krajnim šolskim svetom vzame pravica, da pri izberanju in imenovanju učiteljev se mora slišati tudi njihov glas. Ako pomislimo, kdo da je Škrbinec, — da sta mu okrajni glavar vitez Vesteneck in pa okrajni šolski nadzornik baron Taufferer, prešinila bi nas zdajci tudi skušnjava, vgi-bati, da za grmom Škrbinčevega predloga utegne tičati drug zajec. Ta predlog je prav očitno preludium istega predloga, ki ga bodo po prerokovanju „Tagblattovem“ v listu 207. ustavaki prinesli v deželni zbor. Zakaj naj se krajnim šolskim svetom odyzame njihova dosedanja pravica, osvetiti je skušal Škrbinec z jako škrbinastimi razlogi. Prvi razlog po njegovih mislih je ta, da prav za prav krajni šolski svet je po večem povsod edino le oseba župnikova; njemu (župniku) pa ni nič za dobrega učitelja, ampak za dobrega organista, katerega si pridobiti skuša. (?) Mi od svoje strani menimo, da želje po dobrem organistu bi nikomur ne štel v hudo tudi menda gosp. minister dr. Stremayr ne, ki je lansko leto v neki okrožnici učitelje opominjal in spodbujal, naj se poprimejo zopet cerkvene godbe. Mar Škrbinec ne vé, da, kdor je marljiv za uk godbe (kar zahteva veliko truda), gotovo tudi ne zanemarja svojih dolžnosti kot učitelj. Drugi razlog svojega predloga pa je naslanjal Škrbinec na popolno nesposobnost krajnih šolskih svetov, češ, da možje, ki v teh zborih sedijo, so do malega popolnoma nevedni kmetje, ki ne znajo brati, pisati itd. Mi vidimo v tem očitani dvojno nezaupnico. Prva veljá našim šolam, to je, učiteljem samim. Vsaj je vendar imela naša dežela po vseh večih farah že od nekdanj šole, o katerih si z vso pravico mislimo, da niso bile slabejše, kar uk branja, pisanja in računstva zadene, kot so sedanje. Škrbinčev nasvet nam bi vendar dopuščal kmalu soditi, al — recimo raje koj naravnost — njegov nasvèt nam daje soditi, da naši po-